

# Böhler

Rechtbank Den Haag  
2e pro-formazitting  
d.d. 14 december 2010  
Parketnummer 09/748004-09

## PLEITAANTEKENINGEN

mr. V.L. Koppe

inzake de strafzaak tegen

**Yvonne Basebya**

thans gedetineerd te <...>

---

1. Op de vorige pro-formazitting ben ik mijn betoog begonnen met de woorden dat deze strafzaak in meerdere opzichten een bijzondere zaak is. Niet alleen omdat het de eerste vervolging in Nederland is voor genocide. Maar (onder meer) ook vanwege de beroering die deze Nederlandse strafzaak in de Rwandese gemeenschap in Europa heeft veroorzaakt. En deze beroering is de laatste drie maanden bepaald niet weggeëbd.
2. Hoewel de verdediging thans geen verband wil en kan suggereren, worden de recente beschuldigingen van het regime in Rwanda tegen <R.> – de man op wiens verhaal Hotel Rwanda is gebaseerd en die een voor mijn cliënte ontlastende verklaring heeft opgesteld – met argusogen gevolgd. Datzelfde geldt voor de arrestatie in Rwanda van de uit Nederland afkomstige politica Victoire Ingabire en de doorzoeking gisteren in haar woning in Nederland. Men stelt zich binnen de Rwandese gemeenschap hardop de vraag of er een verband is tussen deze twee gebeurtenissen en de Nederlandse strafrechtelijke aandacht voor mijn cliënte en haar echtgenoot Augustin Basebya

## Böhler

3. Dat de Rwandese autoriteiten deze strafzaak nauwgezet volgen, blijkt in elk geval zonder twijfel uit de recente oproep van de Rwandese ambassadeur aan de Rwandezen die in Wageningen studeren om het Nederlandse openbaar ministerie vandaag ter zitting te steunen. Afgezien van het feit dat het hier een onaanvaardbare buitenlandse inmenging in de Nederlandse rechtsgang betreft, is het een teken dat de vervolging van mijn cliënte in Nederland in Rwanda kennelijk van groot belang wordt geacht.
4. Maar binnen de Rwandese gemeenschap stelt men de vraag naar het verband tussen enerzijds de aanklachten tegen <R.> en Ingabire en anderzijds de vervolging van Yvonne Basebya met name omdat de stellige overtuiging leeft dat mijn cliënte niet schuldig is en ook niet kan zijn aan de feiten die haar in Nederland strafrechtelijk worden verweten.
5. Daarmee ben ik direct aanbeland bij ongetwijfeld het meest bijzondere aspect van deze zaak. Een aspect waarover ik op de vorige zitting nog maar in beperkte mate heb kunnen spreken, maar dat sinds het verstrijken van de afgelopen drie maanden aanzienlijk concreter is geworden. Ik doel hiermee niet alleen op het beeld dat opkomt uit de voortgang van de rogatoire verhoren door de rechter-commissaris in Kigali, maar ook op het beeld dat zich langzaam uitkristalliseert in het eigen onderzoek dat de verdediging in Rwanda, Kenia en hier in Nederland heeft kunnen doen. Dat beeld heeft betrekking op de vraag of mijn cliënte zich werkelijk schuldig heeft gemaakt aan de haar ten laste gelegde feiten.
6. Het onderzoek van de verdediging begint inmiddels ernstige twijfel te zaaien over de juistheid van de verklaringen in het onderhavige dossier en de daarop gebaseerde (voorlopige) tenlastelegging. Met name begint de uitdrukkelijke ontkenning van de beschuldigingen door cliënte door dat eigen onderzoek steeds meer reliëf te krijgen.
7. Laat ik, voordat ik in het kort het verloop van de rogatoire verhoren bespreek, beginnen die zichtbaar wordende contouren van het eigen onderzoek van de verdediging te schetsen. Voorop gesteld wordt dat de verdediging begrijpt dat het feit dat geen van de (mogelijke) getuigen met wie tot nog toe is gesproken een verklaring tegenover de rechter-commissaris heeft afgelegd, betekent dat uw rechtbank een en ander niet ten volle in uw oordeel van vandaag over het voortduren van de voorlopige hechtenis kan betrekken. Niettemin zal uw rechtbank uit de brief van de verdediging van 7 december 2010 aan de rechter-commissaris een beeld van mijn cliënte zien opdoemen dat in het geheel niet past bij de belastende verklaringen in het dossier.
8. Ik zal nu ter zitting niet in detail de personen beschrijven die als mogelijke ontlastende getuigen een verklaring kunnen afleggen. Ik heb in voornoemde brief van 7 december jl. uitgelegd dat de meeste Tutsi-getuigen bevreesd zijn voor repercussies van de Rwandese autoriteiten of de eigen

## Böhler

gemeenschap in Rwanda indien zij een verklaring zullen afleggen. De oproep van de Rwandese ambassadeur waarover ik zo-even sprak geeft deze vrees natuurlijk handen en voeten. Nader overleg met de rechter-commissaris en de officier van justitie zal een oplossing voor het probleem van deze terechte vrees moeten brengen.

9. Wat uit mijn gesprekken tot nog toe duidelijk naar voren is gekomen is het volgende. Zoals uw rechtbank uit het dossier kan afleiden, zijn de twee cruciale data in dit dossier 22 februari 1994 respectievelijk 6 april 1994. Op 22 februari wordt in de provincie Butare de buurman van cliënte en leider van de CDR, <M.B.>, vermoord waarna er diezelfde dag in de wijk Gikondo in Kigali Tutsi's worden gedood. Zes weken later, op 6 april 1994, stort het vliegtuig van de President neer waarna een dag later de genocide een aanvang neemt.
10. Deze twee belangrijke publieke data liggen beide zeer dicht aan tegen twee andere data die voor de familie Basebya van groot belang zijn. Dat zijn respectievelijk de dagen 19 februari 1994 en 9 april 1994.
11. Op 19 februari 1994 vindt in Gikondo in de woning van mijn cliënte het burgerlijk huwelijk plaats van <dochter 1>, de oudste dochter van mijn cliënte. Foto's van deze belangrijke gebeurtenis bevinden zich in het dossier.
12. De kerkelijke inzegening van dit huwelijk – een nog veel belangrijkere plechtigheid voor de familie – had moeten plaatsvinden op 9 april 1994, maar is vanzelfsprekend op het allerlaatste moment afgezegd. Aan deze pleitnota zit een kopie gehecht van de officiële uitnodiging voor die plechtigheid.
13. De eerste plechtigheid vindt dus plaats drie dagen vóór de ene belangrijke datum in de tenlastelegging. De tweede plechtigheid zou drie dagen ná de andere cruciale datum in de tenlastelegging moeten zijn gevierd. Het is bijna een scenario voor een film.
14. Wat aan deze 'familiedata' zo belangrijk is, is het feit dat de Tutsi-vrouwen die ik inmiddels heb gesproken en waarover ik in mijn brief aan de rechter-commissaris spreek, zich juist vanwege die data gedetailleerd kunnen herinneren dat zij op 19 februari 1994 en ook in de dagen kort voor 6 april 1994 toen de voorbereidingen voor de kerkelijke inzegening werden getroffen, in de woning van mijn cliënte zijn geweest. Hoewel de gebeurtenissen in 1994 voor iedere Rwandese burger traumatisch zijn geweest is het natuurlijk wel al 16 jaar geleden. Herinneringen aan de tijd voorafgaand aan de genocide zullen veelal zijn vervaagd. Dat geldt misschien minder voor de dagen waarop traumatische gebeurtenissen hebben plaatsgevonden, zoals 22 februari of de dagen ná 6 april, maar of de getuigen zich kunnen herinneren of zij in de tussenliggende periode in contact waren met cliënte is natuurlijk gelet op het tijdsverloop veel minder vanzelfsprekend.

## Böhler

15. Dat is dus juist niet zo voor die in mijn brief genoemde Tutsi-vrouwen omdat zij zich heel precies het huwelijk van <dochter 1> herinneren. Zij kunnen zich nog herinneren hoe zij bijvoorbeeld hebben meegeholpen met het maken van eten op 19 februari, welke gasten waren uitgenodigd, etc.
16. Is het in dit licht dan werkelijk voorstelbaar dat de Tutsi's die op 19 februari 1994 nog in de woning van cliënte het huwelijk van haar oudste dochter komen bijwonen, ook nog ná de vreselijke gebeurtenissen op 22 februari 1994, de woning van mijn cliënte blijven bezoeken?
17. Is het werkelijk voorstelbaar dat zij toen geen enkel oog zouden hebben gehad voor de politieke opvattingen van mijn cliënte of haar echtgenoot? Dat iedere keer als zij bij mijn cliënte in februari, maart en april van het jaar 1994 op bezoek kwamen, zij zich eigenlijk in het hol van de leeuw bevonden?
18. Is het werkelijk mogelijk dat op <slachtoffer 1>, die ook op het burgerlijk huwelijk aanwezig was en uren in de keuken in de woning van de familie Basebya heeft gestaan om te helpen met het maken van eten voor de huwelijksgasten, drie dagen later door mijn cliënte een moordcommando wordt afgestuurd?
19. Is het voorstelbaar dat <slachtoffer 1>, die een goede vriendin van <dochters 1 en 2> was, geheel onwetend zou zijn van de dreigende donkere wolken die zich boven haar samenpakten? Dat die moeder van haar vriendinnen eigenlijk een lugubere wolf in schaapskleren was? Dat zij net als al die andere Tutsi-vrouwen – om nog maar eens een beeldspraak te maken – bevriend was met de vrouwelijke versie van een Rwandese Dr. Jeckyl and Mr. Hyde?
20. En is het tot slot werkelijk voorstelbaar dat de Tutsi-vrouwen die de genocide hebben overleefd ook jaren nadien – tot op de dag van vandaag – contact met haar zijn blijven houden of zelfs dit jaar nog naar een begrafenis in de familie zijn gegaan?
21. Het antwoord op deze vragen ligt voor de hand. Of zoals één van de vrouwen die veel familieleden gedurende de genocide heeft verloren het recentelijk tegenover mij in Kigali verwoordde: denkt u werkelijk dat ik in contact zou blijven met Yvonne of haar familie als ik zou denken dat zij ook maar in enigerlei vorm van betrokkenheid bij de genocide zou hebben gehad?
22. De verdediging realiseert zich terdege dat er zich in het dossier nog steeds belastende verklaringen bevinden van getuigen die nog niet door de rechter-commissaris zijn gehoord. Met de aanstaande verklaringen van de eigen getuigen van de verdediging zijn de verklaringen van

## Böhler

bijvoorbeeld de meest belastende getuige à charge, <getuige N.>, nota bene ook aanwezig op het huwelijk van <dochter 1>, nog niet weggepoetst. Maar dat deze verklaringen van <getuige N.> door het onderzoek van de verdediging in een ander daglicht zijn komen te staan moet een ieder die de waarheidsvinding een warm hart toedraagt duidelijk zijn.

23. Zeker wanneer ook wordt gekeken naar de verklaringen die er tot nu toe zijn afgelegd tijdens de verhoren op de rogatoire commissies naar Kigali. De rode draad in deze verklaringen, met uitzondering van de verklaring van <getuige H.>, is dat vrijwel alle getuigen zeggen Yvonne Basebya te kennen, vrijwel altijd ook weten wie haar man is, meestal ook wel hun kinderen kennen, maar dat zij nooit bijeenkomsten hebben gezien bij haar thuis, of ooit iets uit haar mond hebben gehoord dat lijkt op een extremistisch gedachtengoed. Sommigen hebben haar wel eens op de markt zien lopen of hebben haar op de markt wel eens wat verkocht, anderen kennen haar van de kerk of hebben wel eens een minibus gedeeld. Maar bij betrokkenheid van mijn cliënte bij de genocide kunnen ze zich geen enkele voorstelling maken. Wanneer aan het einde van de verhoren aan sommigen wordt medegedeeld dat zij worden gehoord in een Nederlandse strafzaak tegen Yvonne Basebya, volgt er steevast een glazige blik en een verbaasde reactie. Sommigen barsten in lachen uit, anderen beginnen te fulmineren over de welig tierende valse beschuldigingen die in de gacaca rechtbank de ronde doen. Maar in elk geval is het voor de getuigen in Kigali niet voorstelbaar dat Yvonne Basebya bij de genocide betrokken is geweest.
24. Ik zou graag al deze verklaringen die voor zich spreken met u willen doorlopen. Anders dan de vorig keer, doe ik dat nu niet omdat ik ervan uit ga dat uw rechtbank deze verklaringen zal hebben gelezen. Ik ga er verder vanuit dat de goede lezer zal zien dat de strafvervolgung tegen mijn cliënte aan het wankelen is, zeker in het licht van het eigen onderzoek van de verdediging. De goede lezer zal zien dat de kans nu al aanmerkelijk is dat deze eerste genocidevervolgung in Nederland niet alleen als een nachtkaars zal uitgaan, zoals met een van de eerdere Wim-zaken (de zaak S.) het geval was, maar misschien wel hét schoolvoorbeeld zal worden van de gevaren en risico's die kleven aan een strafrechtelijke vervolgung in Nederland van dit soort feiten.
25. In elk geval zou deze zaak zich kunnen onvouwen als een expliciete waarschuwing aan de minister van justitie en het parlement voorzichtigheid te betrachten wanneer zij het wetsvoorstel behandelen waardoor het in de toekomst ook mogelijk zal worden Rwandezen die niet de Nederlandse nationaliteit hebben te vervolgen voor betrokkenheid bij de genocide in 1994 in Rwanda.
26. Maar goed, zover is het in deze zaak nog niet. Zoals gezegd bevinden zich in het dossier nog steeds verklaringen van getuigen tegenover de Nationale Recherche die voor cliënte belastend

## Böhler

zijn. En ook de verklaring van de in Kigali door de rechter-commissaris gehoorde <getuige H.> kan als belastend worden opgevat.

27. Maar ik ga er zonder meer vanuit dat de officier van justitie deze verklaring te zijner tijd niet voor het bewijs zal willen gebruiken. Het moet haar en ook eenieder duidelijk zijn dat deze man een volstrekt leugenachtige verklaring heeft afgelegd. Niet alleen heeft hij nooit eerder tegen de gacaca rechtbanken of de Nederlandse politie iets gezegd over de bijeenkomst die in de woning van mijn cliënte zou hebben plaatsgevonden; hij komt met een zo warrig en ongeloofwaardig verhaal over wat hij dan allemaal wel niet zou hebben gezien in de woning van mijn cliënte dat dit verhaal niet serieus genomen kan en mag worden. Zeker niet wanneer wordt bedacht dat hij de bijeenkomst in de woning van mijn cliënte met de gewapende Interahamwe – na meermalen expliciet daarnaar te zijn gevraagd – uitdrukkelijk plaatst vóór 6 april 1994. En dat is onmogelijk. Het staat vast dat enkele dagen vóór die datum waarop het vliegtuig van de President neerstortte geen tientallen lijken in de straten van Gikondo lagen noch dat er zich op iedere hoek van de straat wegversperringen of gewapende militie bevonden.
28. Het feit dat de verdediging zich in haar ondervraging van deze kennelijk leugenachtige getuige door de rechter-commissaris ernstig beknot voelde, heeft dan ook direct geleid tot – de uw rechtbank uit het dossier bekende – ongebruikelijke stap van wraking van de rechter-commissaris. Misschien lijkt het beletten van een vraag door de rechter-commissaris op het eerste gezicht en op zich genomen onvoldoende aanleiding om tot wraking van een rechter-commissaris over te gaan; maar in dit kader zag de verdediging dat principieel anders. Het kan en mag niet zo zijn dat de verdediging een naar haar oordeel volkomen onbetrouwbare getuige niet vrijwel iedere denkbare vraag zou mogen stellen. Zeker nu deze getuige te zijner tijd niet voor uw rechtbank zal verschijnen.
29. Want laten we vooral niet vergeten dat mijn cliënte vervolgd wordt voor het zwaarst denkbare misdrijf dat wij kennen, dat zij uitdrukkelijk zegt onschuldig te zijn en dit ook steeds verder kan onderbouwen. En dat als er niet een in alle opzichten robuuste verdediging wordt gevoerd, zij waarschijnlijk de rest van haar leven in een gevangenis zal slijten.
30. Kortom, ook de verklaring van <getuige H.> verandert niet het beeld dat het verloop van het onderzoek in de laatste drie maanden heeft opgeleverd, namelijk dat de verdenking tegen mijn cliënte die uit het strafdossier naar boven komt steeds zwakker wordt.
31. Tot slot nog een opmerking over dat dossier. Het is duidelijk dat wij vandaag opnieuw niet beschikken over het einddossier. De verdediging betreurt dit nog meer dan op de vorige zitting het geval was. Mijn cliënte bevindt zich nu al zes maanden in voorlopige hechtenis. Het

## Böhler

opsporingsonderzoek tegen mijn cliënte en haar man liep vóór haar arrestatie al anderhalf jaar, misschien wel langer. Waarom krijgt de verdediging ook nu weer slechts stukjes en beetjes van het dossier? Waarom is er nog steeds geen inzicht gegeven in de start van dit onderzoek. Nog steeds moet de verdediging gissen op welke wijze de Nationale Recherche mijn cliënte in het vizier heeft gekregen. Hoe is in het begin de samenwerking met de Rwandese autoriteiten verlopen? Dat is een vraag die natuurlijk na de brief van de Rwandese ambassadeur nog pregnanter geworden.

32. En *last but not least*, hoe zit het met getuigen nr. 1 tot en met 50? Keer op keer heeft de verdediging inmiddels te horen gekregen dat zij niets achter die bijzondere nummering die met het getal 50 begint moet zoeken. Maar ik kan uw rechtbank verzekeren dat de scepsis over de wijze waarop dit strafrechtelijk onderzoek is begonnen steeds groter wordt.
33. Naar mijn oordeel dient er dan ook aan het OM een termijn gesteld te worden waarbinnen het einddossier gereed is. Ik stel voor dat dit binnen een maand na vandaag is, althans in elk geval voordat eind januari de volgende rogatoire reizen naar Rwanda weer beginnen. Bij gebreke van het halen van die termijn zou – in het geval de voorlopige hechtenis niet vandaag wordt opgeheven of geschorst – op dat moment mijn cliënte op vrije voeten moeten komen.
34. Maar u zult begrijpen dat ik vind dat ook vandaag de persoonlijke belangen van mijn cliënte zwaarder zouden moeten wegen dan het opsporingsbelang. Niet alleen vanwege de tijdens de 1<sup>e</sup> pro-formazitting al door mij geschetste ongerijmdheden in dit dossier en de twijfelachtige van-horen-zeggen verklaringen van getuigen, maar ook vanwege het verloop van de rogatoire verhoren en het eigen zojuist beschreven onderzoek van de verdediging. En natuurlijk vanwege de persoonlijke omstandigheden van cliënte.
35. Over dit laatste punt, kan ik zeggen dat de detentie mijn cliënte steeds zwaarder valt. Gelukkig bevindt zij zich niet in de miserabele situatie waarin Victoire Ingabire zich op dit moment in Kigali bevindt, maar met name vanwege haar steeds groter wordende zorgen over de gezondheid van haar man wordt die detentie van mijn cliënte iedere week moeilijker. Haar man wordt steeds vergeetachtiger en heeft meer en meer verzorging nodig.
36. Bovendien is het idee dat zij voor het eerst niet de kerstdagen met haar man zou kunnen vieren en misschien ook niet hun 43 jarige trouwdag in februari 2011 voor haar bijna ondraaglijk.
37. Hoewel uw rechtbank op de vorige zitting de voorlopige hechtenis heeft verlengd, verzoek ik toch opnieuw serieus naar de noodzaak van de voortduring van die voorlopige hechtenis te kijken. Ik vraag uw rechtbank om met mij tot de conclusie te komen dat die noodzaak er

## Böhler

werkelijke niet is en verzoek u dan ook de voorlopige hechtenis te schorsen en mijn cliënte vrij te laten onder al die voorwaarden die uw rechtbank noodzakelijk acht.